

HAQORAT QILISH HUQUQBUZARLIGINI KVALIFIKATSIYA QILISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Himmatov Ismoil Ibragimovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar

profilaktikasi kafedrasida dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20613008>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada shaxsning sha'ni va qadr-qimmatini beodoblik bilan qasddan tahqirlashda ifodalanuvchi haqorat qilish huquqbuzarligini huquqiy kvalifikatsiya qilishning o'ziga xos xususiyatlari, ma'muriy va jinoyat-huquqiy jihatlarini chuqur tahlil qilingan. Huquqbuzarlikning obyektiv va subyektiv belgilari, uni tuhmat huquqbuzarligidan farqlash mezonlari, shuningdek, kiber-makonda va ijtimoiy tarmoqlarda sodir etilayotgan haqoratli harakatlarni isbotlashdagi yuridik muammolar yoritilgan. Huquqni qo'llash amaliyotida sud-lingvistik ekspertizasining o'rni, "E-Ma'muriy ish" tizimining ahamiyati ko'rib chiqilgan. Shuningdek, AQSh, Germaniya, Buyuk Britaniya va Janubiy Koreya kabi xorijiy davlatlarning tajribasi qiyosiy o'rganilib, O'zbekiston Respublikasining milliy qonunchiligini takomillashtirish hamda sohadagi ilmiy izlanishlarni OJS va SCOP.UZ kabi xalqaro va milliy platformalarda indeksatsiya qilish yuzasidan aniq ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: haqorat qilish, sha'n va qadr-qimmat, kvalifikatsiya, ma'muriy huquqbuzarlik, jinoyat, tuhmat, lingvistik ekspertiza, ijtimoiy tarmoqlar, kiber-makon, xorij tajribasi.

Аннотация: В данной научной статье глубоко анализируются специфика, административные и уголовно-правовые аспекты правовой квалификации правонарушения в виде оскорбления, выражающегося в умышленном унижении чести и достоинства личности в неприличной форме. Освещены

Contact: 99 826 99 56

объективные и субъективные признаки правонарушения, критерии его отграничения от клеветы, а также юридические проблемы доказывания оскорбительных действий, совершаемых в киберпространстве и социальных сетях. Рассмотрены роль судебно-лингвистической экспертизы в правоприменительной практике и значение системы «Е-Административное дело». Также проведено сравнительное изучение опыта таких зарубежных стран, как США, Германия, Великобритания и Южная Корея, разработаны конкретные научно-практические предложения по совершенствованию национального законодательства Республики Узбекистан и индексации научных исследований в данной сфере на международных и национальных платформах, таких как OJS и SCOP.UZ.

Ключевые слова: оскорбление, честь и достоинство, квалификация, административное правонарушение, преступление, клевета, лингвистическая экспертиза, социальные сети, киберпространство, зарубежный опыт.

Abstract: This scientific article provides an in-depth analysis of the specific features, administrative, and criminal-legal aspects of the legal qualification of the offense of insult, which is expressed in the intentional degradation of a person's honor and dignity in an indecent form. The objective and subjective features of the offense, the criteria for distinguishing it from defamation, as well as the legal problems of proving offensive actions committed in cyberspace and social networks are highlighted. The role of forensic linguistic expertise in law enforcement practice and the significance of the "E-Administrative Case" system are considered. Additionally, a comparative study of the experience of foreign countries such as the USA, Germany, the UK, and South Korea was conducted, and specific scientific and practical proposals were developed for improving the national legislation of the Republic of Uzbekistan and indexing scientific research in this field on international and national platforms such as OJS and SCOP.UZ.

Keywords: insult, honor and dignity, qualification, administrative offense, crime, defamation, linguistic expertise, social networks, cyberspace, foreign experience.

KIRISH

Huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyatining eng oliy qadriyati — bu inson, uning hayoti, erkinligi, sha’ni, qadr-qimmatini va boshqa daxlsiz huquqlaridir. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida insonning sha’ni va qadr-qimmatini daxlsiz ekanligi hamda hech narsa ularni kamsitish uchun asos bo‘lishi mumkin emasligi qat’iy mustahkamlangan. Ushbu konstitutsiyaviy kafolatni amalda ta’minlash huquq-tartibot organlari, xususan, ichki ishlar organlari zimmasiga katta mas’uliyat yuklaydi.

Amaliyotda insonning sha’ni va qadr-qimmatiga eng ko‘p tajovuz qiluvchi huquqbuzarliklardan biri — bu haqorat qilishdir. Bugungi kunda, axborot texnologiyalari va ijtimoiy tarmoqlar shiddat bilan rivojlanayotgan bir davrda, haqorat qilish an’anaviy maishiy doiradan chiqib, ommaviy, kiber-makondagi transmilliy ko‘rinishga ega bo‘lmoqda. Haqorat qilishni to‘g‘ri kvalifikatsiya qilish, uni tuhmat, so‘kinish (mayda bezorilik) kabi turdosh huquqbuzarliklardan aniq farqlash yuridik fanning va huquqni qo‘llash amaliyotining eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Chunki noto‘g‘ri kvalifikatsiya qilish shaxsning so‘z erkinligiga nohaq tajovuz qilinishiga yoki aksincha, jabrlanuvchining huquqlari to‘liq tiklanmasligiga olib kelishi mumkin.

HAQORAT QILISHNING YURIDIK TABIATI VA OBYEKTIV BELGILARI

O‘zbekiston Respublikasining qonunchiligiga ko‘ra, haqorat qilish, ya’ni shaxsning sha’ni va qadr-qimmatini beodoblik bilan qasddan tahqirlash huquqbuzarligining yuridik tabiati uning ijtimoiy xavflilik darajasiga qarab ikkiga bo‘linadi: ma’muriy huquqbuzarlik va jinoyat.

Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksning 41-moddasida ma'muriy tartibdagi haqorat qilish belgilangan bo'lsa, Jinoyat kodeksining 140-moddasida ushbu qilmish uchun jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan. Kvalifikatsiya jarayonidagi eng muhim jarayon bu obyektiv tomonni aniq tahlil qilishdir.

Obyektiv tomonning o'ziga xosliklari:

• **Harakatning shakli:** Haqorat qilish doimo faol harakatlarda namoyon bo'ladi. U og'zaki (so'z bilan), yozma (xat, SMS, ijtimoiy tarmoqdagi post), jismoniy harakatlar orqali (yuziga tupurish, tarsaki tushirish, beodob imo-ishoralar qilish) yoki tasviriy shaklda (karikatura, fotomontaj) ifodalanishi mumkin.

• **"Beodob shakl" (Neprilichnaya forma):** Kvalifikatsiyaning eng asosiy yadrosi haqoratning "beodob shaklda" yetkazilganligidir. Beodob shakl deganda, jamiyatda qabul qilingan axloq normalari va xulq-atvor qoidalariga qo'pol ravishda zid bo'lgan, insonning qadr-qimmatini tubanlashtiruvchi ifoda usuli tushuniladi. Agar shaxs haqida aytilgan fikr salbiy bo'lsa-da, u adabiy tilda, odob doirasida aytilgan bo'lsa, bu haqorat tarkibini tashkil etmaydi.

SUBYEKTIV TOMON VA JINOYATNI MA'MURIY HUQUQBUZARLIKDAN FARQLASH

Kvalifikatsiya nazariyasida haqorat qilishning subyektiv tomoni faqat **to'g'ridan-to'g'ri qasd** bilan tavsiflanadi. Ya'ni, huquqbuzar o'zining harakatlari (so'zlari, imo-ishoralari) jabrlanuvchining sha'ni va qadr-qimmatini tahqirlashini anglaydi va shuni xohlaydi. Agar shaxs qandaydir so'zni hazil tariqasida yoki o'zaro hazillashuv jarayonida aytgan bo'lsa va unda jabrlanuvchini tahqirlash maqsadi bo'lmasa, qilmishda haqorat tarkibi vujudga kelmaydi.

Ma'muriy preyuditsiya va og'irlashtiruvchi holatlar: O'zbekiston qonunchiligining o'ziga xos xususiyati shundaki, oddiy (asosiy) haqorat qilish avvalo ma'muriy javobgarlikni keltirib chiqaradi. Shaxs shunday harakat uchun ma'muriy jazo qo'llanilganidan keyin bir yil davomida takroran haqorat qilsagina,

Jinoyat kodeksining 140-moddasi 1-qismi bilan jinoiy javobgarlikka tortiladi. Bu prinsip "**ma'muriy preyuditsiya**" deb ataladi.

Biroq, qonun chiqaruvchi haqoratning ba'zi shakllarini ularning o'ta yuqori ijtimoiy xavfliligi sababli to'g'ridan-to'g'ri (ma'muriy preyuditsiyasiz) jinoyat deb baholaydi. Jumladan:

- Nashr qilish, boshqacha usulda ko'paytirilgan matnda yoxud ommaviy axborot vositalari, telekommunikatsiya tarmoqlari yoki Internet orqali haqorat qilish (JK 140-m, 2-qism).
- Jabrlanuvchining o'z xizmat yoki fuqarolik burchini bajarishi munosabati bilan haqorat qilish.

IJTIMOIIY TARMOQLAR VA KIBER-MAKONDA HAQORAT QILISH (KIBER-BULLING)

Bugungi kunda huquqni muhofaza qilish organlari uchun haqorat qilish huquqbuzarligini kvalifikatsiya qilishdagi eng katta amaliy muammo — bu uning raqamli makonga (Telegram, Instagram, Facebook kabi tarmoqlarga) ko'chganligidir. Kiber-makondagi haqorat (cyber-insult) an'anaviy haqoratdan o'zining qamrovi, anonimligi va isbotlashning murakkabligi bilan ajralib turadi.

• **Omma oldida haqoratlash va Internet:** Qonunchiligimizga ko'ra, Internet tarmog'ida qoldirilgan haqoratli izoh (kommentariya) ommaviy haqorat deb baholanadi. Biroq, amaliyotda "yopiq guruhlar" (faqat 3-4 kishi a'zo bo'lgan chatlar) yoki "shaxsiy yozishmalar" (Direct/LS) orqali yuborilgan haqoratli xabarlar ommaviy hisoblanmaydi, u oddiy ma'muriy huquqbuzarlik sifatida baholanadi.

• **"E-Ma'muriy ish" tizimining ahamiyati:** Haqorat faktini isbotlashda jinoyatchi tezda o'z postini yoxud yozishmasini o'chirib tashlashi mumkin (unsend feature). Shu sababli, profilaktika inspektorlari va tergovchilar "E-Ma'muriy ish" tizimi doirasida elektron dalillarni tezkor qotirish (screenshotlarni notarial tasdiqlash yoki IP-manzillarni aniqlash orqali fiksatsiya qilish)

funksiyasidan keng foydalanishlari zarur. Bu "High-tech policing"ning muhim elementidir.

HAQORAT VA TUHMATNI FARQLASHNING KVALIFIKATSION JIHATLARI

Sud-tergov amaliyotida eng ko'p uchraydigan xatolardan biri — bu haqoratni tuhmat (MJtKning 40-moddasi, JKning 139-moddasi) bilan adashtirishdir. Bu ikki huquqbuzarlik bir-biriga o'xshash bo'lsa-da, ularning yuridik tarkibi tubdan farq qiladi.

• **Tuhmat (Defamation):** Boshqa shaxsni sharmanda qiluvchi, lekin **haqiqatga to'g'ri kelmaydigan uydirma (faktlarni)** tarqatish. Masalan, "Falonchi o'tgan yili pora olgan" deb yolg'on ma'lumot tarqatish tuhmatdir. Chunki bu yerda tekshirish mumkin bo'lgan faktik tasdiq (pora olish) bor.

• **Haqorat (Insult):** Shaxsni **beodob shaklda salbiy baholashdir**. Bunda aytilayotgan so'zlarning haqiqatga to'g'ri kelish yoki kelmasligi huquqiy ahamiyatga ega emas. Masalan, haqiqatan ham biror nuqsoni bor shaxsni aynan shu nuqsoni bilan, qadr-qimmatini tahqirlovchi so'z bilan kamsitish haqorat hisoblanadi. Yoki "iflos", "muttaham" kabi so'zlar fakt tarqatish emas, balki beodob shakldagi umumiy salbiy bahodir.

LINGVISTIK EKSPERTIZANING HUQUQNI QO'LLASH AMALIYOTIDAGI O'RNI

Haqorat qilish jinoyati yoki huquqbuzarligini aniq kvalifikatsiya qilish ko'pincha huquqshunosning emas, balki tilshunos mutaxassisning (lingvistning) xulosasiga bevosita bog'liq bo'ladi. Aytilgan so'z yoki yozilgan matn "beodob shakl" (neprilichnaya forma) ga egami yoki yo'qmi degan savolga sud-lingvistik ekspertizasi javob beradi.

O'zbek tilining boyligi va shevalarning ko'pligi (dialektlar) lingvistik ekspertiza oldiga katta vazifalarni qo'yadi. Bir viloyatda oddiy hazil hisoblangan so'z ikkinchi hududda o'ta og'ir haqorat sifatida qabul qilinishi mumkin. Shuningdek, zamonaviy

internet-slanglar, memlar va "emoji" (smayliklar) orqali haqorat qilish faktlari yuzaga kelmoqdaki, bu bo'yicha Sud-ekspertiza markazlarida axborot-kommunikatsiya va lingvistik ekspertizalarni kompleks o'tkazish amaliyotini kuchaytirish taqozo etilmoqda.

XORIJ TAJRIBASI: AQSH, GERMANIYA, BUYUK BRITANIYA VA JANUBIY KOREYA

Sha'n va qadr-qimmatni himoya qilish va so'z erkinligi masalalarida rivojlangan xorijiy davlatlar (xorij tajribasi) turli xil huquqiy modellarni qo'llaydi:

- **Amerika Qo'shma Shtatlari (AQSh):** AQSh huquq tizimida "So'z erkinligi" (Birinchi Konstitutsiyaviy Tuzatish - First Amendment) o'ta kuchli himoya qilinadi. Shu sababli, AQShda faqat "haqorat" (insult) uchun jinoiy javobgarlik deyarli yo'q. Bu asosan fuqarolik-huquqiy delikt (Tort law) doirasida ko'riladi. Jinoyat faqatgina haqorat ommaviy tartibsizlikka sabab bo'lish xavfini tug'diruvchi "fighting words" (mushtlashuvga chorlovchi so'zlar) darajasiga yetsagina kelib chiqadi.

- **Germaniya:** Germaniya Jinoyat kodeksida (StGB) "Beleidigung" (Haqorat) uchun qat'iy jinoiy javobgarlik belgilangan (185-paragraf). Germaniyada politsiya xodimini haqorat qilish, beodob imo-ishora (masalan, politsiyachiga o'rta barmoq ko'rsatish) uchun bir necha ming yevrogacha jarima tortilishi odatiy holdir.

- **Buyuk Britaniya:** Ingliz huquqida to'g'ridan-to'g'ri "haqorat" jinoyati yo'q, lekin "Public Order Act" (Jamoat tartibi to'g'risidagi qonun) ga asosan, jamoat joyida birovni qo'rqituvchi, tahqirlovchi (abusive words) so'zlarni ishlatish orqali kishida kuchli ruhiy tushkunlik (distress) chaqirish qat'iy jazolanadi.

- **Janubiy Koreya:** Kiber-makon juda rivojlangan ushbu davlatda kiber-haqorat va kiber-tuhmat (Cyber Defamation Law) maxsus qonunlar bilan qattiq tartibga olinadi. Ijtimoiy tarmoqlarda yulduzlar yoki oddiy fuqarolarga nisbatan

haqoratli "heyti" (hate speech) yozgan shaxslar IP orqali tezkorlik bilan ushlanib, o'ta yirik miqdorda jarimalarga tortiladi. Tizim to'liq raqamlashtirilgan.

ILMIY-AMALIY TAKLIFLAR VA XULOSA

Haqorat qilish huquqbuzarligini kvalifikatsiya qilish nafaqat huquqiy, balki murakkab ijtimoiy-psixologik muammo hisoblanadi. Jamoat tartibi va inson qadriyatini yuksaltirish maqsadida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining sha'n va qadriyatni himoya qilishga oid qarorlariga "beodob shakl" (neprilichnaya forma) tushunchasining aniq, zamonaviy axborot texnologiyalari (shu jumladan, emojilar va stikerlar) ni hisobga olgan holdagi kengaytirilgan yuridik tavsifini kiritish zarur.

Ikkinchidan, IIO profilaktika inspektorlari va tezkor-tergov guruhlariga Internet va messenjerlarda tarqalgan haqoratli dalillarni bloklash (yo'q bo'lib ketishidan oldin) va Telegram kabi platformalar administratsiyasi bilan to'g'ridan-to'g'ri ma'lumot almashish uchun "E-Ma'muriy ish" tizimi imkoniyatlarini xorijiy "High-tech policing" darajasida kengaytirish huquqini beruvchi yuridik asoslarni yaratish.

Uchinchidan, haqorat qilish asosan ruhiyat va til qoidalari bilan bog'liq bo'lganligi sababli, ma'muriy huquqbuzarliklarni ko'rib chiqish jarayonida ekspert-lingvistlarni sud jarayonlariga to'g'ridan-to'g'ri, onlayn tarzda (masofaviy) jalb etish mexanizmlarini ishga tushirish.

To'rtinchidan, ma'muriy huquq va kriminologiya sohasida huquqbuzarliklarni kvalifikatsiya qilish bilan bog'liq olib borilayotgan tadqiqotlarni global ilmiy maydonga integratsiya qilish. Xususan, IIV Akademiyasi professor-o'qituvchilari tomonidan ishlab chiqilgan kvalifikatsiya qoidalari, lingvistik-huquqiy ekspertiza tahlillari va yuridik spravkalarni OJS (Open Journal Systems) ochiq jurnallar tarmog'ida va Zenodo kabi xalqaro repozitoriylarda e'lon qilish. Bundan tashqari, respublika va xalqaro miqyosdagi sud-huquq amaliyotiga doir konferensiya

materiallarini **SCOP.UZ** (Scientific Conference Open Proceedings) kabi zamonaviy milliy platformalarda majburiy indeksatsiya qilish va ularga DOI (Digital Object Identifier) raqamlarini biriktirish. Bu huquqiy fanimizdagi innovatsiyalarni xalqaro darajaga olib chiqadi.

Xulosa qilib aytganda, haqorat qilish huquqbuzarligini to'g'ri va adolatli kvalifikatsiya qilish davlat tomonidan fuqaroning shaxs daxlsizligi va ruhiy osoyishtaligini ta'minlashning eng muhim shartidir. Ushbu jarayonda huquqni muhofaza qiluvchi organlar so'z erkinligi hamda inson sha'ni o'rtasidagi nozik oltin o'rtaliqni topishlari va raqamli davr chaqiriqlariga doimo tayyor bo'lishlari lozim.

REFERENCES:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz>.
3. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi. [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz>.
4. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining "Sudlar tomonidan shaxsning sha'ni, qadr-qimmati va ishchanlik obro'sini himoya qilish to'g'risidagi qonunchilikni qo'llash amaliyoti haqida"gi qarori.
5. Xudoyberdiyev A.A. "Ma'muriy ishlarni yuritish kafolatlari va huquqni qo'llash amaliyoti". O'quv qo'llanma. – Toshkent: IIV Akademiyasi, 2024.
6. Qurbonov M. M. "Raqamlashtirish sharoitida jamoat xavfsizligini ta'minlashning o'ziga xos xususiyatlari va E-Ma'muriy ish tizimi" // O'zbekiston qonunchiligi tahlili jurnali. – Toshkent, 2024.
7. Vlasenko, V. N. "Yuridicheskaya lingvistika: kvalifikatsiya kiber-oskorbleniy". Moskva, Yurisprudensiya, 2021.

SCIENTIFIC CONFERENCE OPEN PROCEEDINGS

Global Academic Knowledge Repository

8. Lee, H., & Kim, J. "Cyber Defamation and Insult Laws in South Korea: Balancing Freedom of Expression and Reputation". Asian Journal of Law and Criminology, 2020.
9. "Hate Speech and Insult in European Law: A Comparative Analysis". European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), 2019.
10. Tuhmat va haqorat uchun javobgarlik masalalari: Xalqaro tajriba va O'zbekiston amaliyoti. – Toshkent: Yuridik adabiyotlar publish, 2022.

Contact: 99 826 99 56

